

יונתן בן עוזיאל

אונקלוס

מִצְרִימָה: יִי וַיִּסַּב אֱלֹהִים | וַיְתוּבוּן לְמִצְרַיִם: יִי וַאֲסַחֵר יִי עֲמָא אֹרַח
 א. ואסדר. ית עמא אורח

י ר ו ש ל מ י: יח) ודבר ה' (מימרא דה') ית עמא אורח מדברא לימא (ימא) דסוף ומוזינן בעובדיא טביא (בעובדא טבא) (בעובדין טבין) סליקו בני ישראל פריקין מן ארעא דמצרים.

תורה שבעל פה

על ריגליהון. משיריקן סגיאן לחדא לחדא כולהון קמון. בר מן גברא חד דלא קם. אמר נביא קדם ה', מה תו עובדי דהאי גברא חד דלא קם. ובכין אמר ליה ה' בחבוליא יהב, וברבייתא נסב ולא ייחיל. ובכין אחוי ליה ה' ליחזקאל נביא [אתא] הדין שכן עתיד לאחאה מיתאי. ובכן אמר ליה ה' דילמא יזיעון עמא במיחמיהון אחוהון [אחיהון] מיתאי וידחלקו ויתובון למצרים. (תרגום ירושלמי לתורה)

[רנב] ויסב אלהים את העם, מהו ויסב. שהקיפן הקב"ה כשם שהוא אומר ה) ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב. וכגון רועה

[רנא] ויהי בשלח פרעה וגו', והוה כד שלח פרעה ית עמא ולא דברינון ה' אורח ארעא) פלישתאי ארום קריבא היא. מאתין אלפין דנפקו ממצרים תלתין שנין קדם קיצא דה'. מאתין אלפין גוברא) יין ריגלאין בני חילא תו כלהון משבטא דאפרים. מאחדין בתריסין ובמאני זינא וברומחין. הן הן גרמיא יבישיא דאחיא יתהון ה' על ידי יחזקאל נביא בבקעת דורא. ומן אילון גרמיא תו מאנו משתאי דשתי בהון נבוכדנצר רשיעא. ובשעתא דאחיא יתהון ה' על ידי יחזקאל נביא. תו (מ)טפתין ליה לההוא רשיעא על פומיה ומקרבין גרמא לות גרמיה. וחיו וקמון (ח) זכריה ב. י.

יב. ט) כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ, על אחת כמה וכמה שטועין המחשבים, מכאן אמרו תפוח דעתן של מחשבי קצים, אלא יחכה ויאמין וסוף הטובה לבוא ויב: על הקץ ועל השבועה, ופי' הקץ המיועד בשבועה. ראה מ"ס. ובתרגום יונתן לדה"י ז, כא: ובמפקהון ממצרים הון עמהון מאתן אלפין גברין במאני זינא משבטא דאפרים וקסליגון אנשי גת. ובכתי' אור האפלה: פן ינחם העם בראותם מלחמה. גוון בן אפרים עורר את הקץ קודם שיצמוד משה בשלשים שנה. ויצאו עמו ל' אלף מבני אפרים ופשוטו בארץ פלשתים ויצאו אנשי גת הנולדים בארץ והרגום כולם. ועליהם נאמר בדברי הימים: והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם ויתאבלו (עליהם) אפרים אביהם. וראה במז"ז ח"ג פל"ב. ובכתי' מדרש החפץ: כיון שלא יראו אותם ויאמרו עתה יארע לנו מה שאירע לאלו וישובו למצרים. ובמדרש חדש עה"ת דף רכו: ולא נחם וגוי יראו את בני אפרים מומתין, שטעו בחשבון הקץ ויצאו לפניהם קודם ל' שנה. והרגום אנשי גת הנולדים בארץ (דה"א ז, כא). דבר אחר, שם בא"צ מוחק מלות ד"א. ובמ"ע מקיים הגירסא. וחש"ה דוחה ומביא ראיה מלשון מכילתא דרשב"י: ד"א זו מלחמת בני אפרים שיצאו קודם לקץ. ושובו מצרימה, שלא יראו עצמות אחיהם בני אפרים ויחזרו. [רנא] נדפס מכת"י ומובא במחזור יוטרי דף 305 ובפיוס במחזור אחרי ד' של פסח. ועי' סנהדרין צב. ובפדר"א פל"ג: המתים שהחיה יחזקאל היו ששים רבוא וכולם עמדו על רגליהם חוץ מאיש אחד. אמר הנביא: רבש"ע, מה סיבוי של זה? אל: בנשך נתן ותרביית לקח וחי לא יחיה. ובשמור' פל"א: אמר הקב"ה, מי שחיה ברבית בעוה"ז לא יחיה בעוה"ב. וראה בהשטמות בירושלמי חילגא סוף מ"ס ברכות שמוסיף טעם מה ענין תחיית המתים לרבית, לפי שכל העונות אין אדם חוטא רק בהקיצ אבל בעון רבית הוא חוטא גם בעת שנתו, ולכן עונשו שלא יחיה בתחיה"מ ככתוב (ירמיה נא, לט) וישנו שנת עולם ולא יקצו וכתוב (דניאל יב, ב) ורבים מישני אדמת עפר יקצו ולא לחי עולם וגוי, וזו היא מדה כנגד מדה ממשי' ובתוסי' פ"מ ע: וא"ת כיון דרבית עכ"ם שרי לאירך לישנא, למה לא חיה אותו שהלוח ברבית במתים שהחיה יחזקאל בבקעת דורא, כדאמר בתרגום [ירושלמי] של והוה כד שלח פרעה, וי"ל דשמא בני נח היו מוזהרין על הרבית כמו שהוזהרו על הגזל ואע"ג דרבית לא אחי מגזל (לעיל סא). מ"מ כי היכי דדרשינן בפרק ד' מיתות (סנהדרין גו:) דבני נח מוזהרין על הגזל, מכל עץ הגן ולא גזל, ה"ה לרבית דאונאה. ועי'ל דבני נח לא הוזהרו מן הרבית והוא גברא דלא קם בבקעת דורא זה לא היה עונש, שלא היה שעת תחיית כל המתים ולא נענש זה יותר משאר מתים שלא חיו באותה שעה אלא חביריו זכו ב"בזיל שגוהרו מן הרבית אע"פ שלא נצטו, כמו שקימו אבותינו את התורה אע"פ שלא ניתן להם. ובאמרי גועם כאן ת"י זה קצת בסגנון אחר: וי"ל דאותה שעה לא היתה תחיית המתים אלא כך היתה הגיירה: אותם שהיו צדיקים גמורים יחיו ואותם שלא קדשו עצמן כמותר להם לא יחיו. ובהגהות רצה"ח שם כתב: חפשי בתרגום ירושלמי ריש בשלח וכן בתרגום יונתן ביחזקאל ולא מצאתי שם שום רמז מזה שבתוך המתים שהחיה יחזקאל היה אחד שהלוח ברבית. ובתרגום ירושלמי ריש בשלח לא נאמר רק שהיו מבני אפרים שיצאו קודם זמנם, וכן אמרינן ג"כ בבבלי (סנהדרין צב:), ומכאן ראי' למה שהחליט חכם אחד שהי' לפני רש"י ותוסי' גוסף על תרגום יונתן עוד תרגום ירושלמי על גביאם והיה מלא דרשות כמו תרגום ירושלמי על התורה. וכן רש"י מביא במשנה סוף תענית תרגום ירושלמי על חבקוק. ע"כ. וכעת נתגלה לנו שהוא בתרגום ירושלמי עה"ת כאן אלא שחסר בדפוס. [רנב] ילקוט המכירי תהלים מ, קכח. בקטעי מדרשים מהגניזה נדפס ע"י מאן דף